

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду бр. 472/2, донетој на седници дана 30. марта 2026. године, одређени смо за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидаткиње Ирене Радић Бабић, под насловом: „**Феникс компаније (компанијскоправни, стечајноправни и порескоправни аспекти)**”. Након што смо прегледали и извршили оцену докторске дисертације, задовољство нам је да Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду поднесемо следећи

ИЗВЕШТАЈ

О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији

1.1. Основни подаци о кандидаткињи

Кандидаткиња Ирена Радић Бабић рођена је 21. августа 1989. године у Добоју (Босна и Херцеговина) где је стекла основно и средње образовање. Правни факултет Универзитета у Бањој Луци уписала је 2008. године, а завршила у јуну 2013. године са просечном оценом 9,2 те је награђена плакетом за најбољег студента генерације. Током све четири године студија била је стипендиста Министарства за научнотехнолошки развој и високо образовање Републике Српске у категорији успешних студената. Мастер студије на Правном факултету Универзитета у Београду завршила је 2016. године на пословноправном модулу (под-модул право привредних друштава), са просечном оценом 9,25. У оквиру мастер студија, под менторством проф. др Мирка Васиљевића, одбранила је мастер рад на тему „Корпоративно управљање у земљама у транзицији“. У децембру 2016. године положила је правосудни испит са похвалом. Докторске студије на Правном факултету Универзитета у Београду уписала је 2016. године (привредноправна научна област). На докторским студијама кандидаткиња је положила испите из предмета Методи научноистраживачког рада и вештине, усмени докторски испит – I део из предмета: Пословно право (компанијско и трговинско), Пореско право и Радно право, као и усмени докторски испит – II део из предмета: Право конкуренције и Економско право. Из положених предмета остварила је просечну оцену 9,50. Објавила је научни рад „Феникс се поново рађа” и одбранила је семинарски рад под називом „Примјена општег антибузивног правила у Србији“.

Своју професионалну каријеру кандидаткиња је започела као судијски приправник на Окружном суду у Бањој Луци (од децембра 2013. до новембра 2015. године), затим је обављала послове вишег стручног сарадника у сектору наплате у Адико банци у Бањој Луци, да би од марта 2018. године започела са радом као стручни сарадник - асистент на Правном факултету Универзитета у Бањој Луци, где је и сада запослена у звању вишег асистента на ужој пословноправној научној области. Кандидаткиња, такође, као одговорни сарадник изводи вежбе и на Економском факултету и Факултету безбедносних наука Универзитета у Бањој Луци.

Током докторских студија, кандидаткиња је била на четворомесечном истраживачком боравку на Универзитету за економију и бизнис (*Wirtschaftsuniversität Wien*), под менторством проф. др Себастијана Мока, а захваљујући стипендији *OeAD*. Кандидаткиња је учествовала у више *Erasmus* + размјена особља у сврху наставе и/или тренинга (Универзитет у Солуну, Универзитет у Кадизу). Кандидаткиња је ангажована и на ваннаставним активностима на Правном факултету Универзитета у Бањој Луци, те је тренер *Vis Moot* тима Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, а неколико година је била координатор Дебатног клуба Правног факултета. Кандидаткиња је била члан научноистраживачког тима у следећим научноистраживачким пројектима: „Реформа законодавства о реструктурирању, реорганизацији и стечају у свјетлу европских интеграција”, „Правни положај узбуњивача у упоредном и домаћем праву (правни и етички аспекти)”, те „Хармонизација права Републике Српске са правом Европске уније”.

Кандидаткиња Ирена Радић Бабић до сада је објавила следеће радове:

1. „Оставка јединог директора у једночланом друштву са ограниченом одговорношћу – (не)могућ акт?“, *Зборник радова са међународног научног скупа „Изазови и перспективе развоја правних система у XXI вијеку”*, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци, IV, 4/2024, стр. 177-188.
2. „Дужност подношења приједлога за отварање стечајног поступка – упоредноправна анализа”, *Тематски зборник радова међународног научног скупа „Реформа законодавства о реструктурирању, реорганизацији и стечају у свјетлу европских интеграција”*, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, 2023.
3. „Испитивање могућности финансирања стечајних поступака у случају недовољности имовине стечајног дужника”, *Зборник радова са међународног научног скупа поводом дана Правног факултета „Право између стварања и тумачења”*, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, 2023, стр. 644-662.
4. „Сузбијање законитог нелегитимног избјегавања плаћања пореза општим антибузивним правилом у пореском праву ЕУ”, *Зборник радова Правног факултета у Нишу* 92/2021, стр. 227-258.
5. „Дужност директора да узму у обзир интересе повјерилаца и осталих стејкхолдера у периоду пријетње инсолвентности”, *Страни правни живот* 1/2021, стр. 139–158.
6. „Демистификација „зоне сумрака“ – Када постоји вјероватноћа наступања инсолвентности?”, *Српска правна мисао* 53/2020, стр. 107–125.
7. „Спречавање избјегавања статуса сталне пословне јединице у дигиталној економији”, *Зборник радова са међународног научног скупа „Трансформативне технологије – правни и етички изазови 21. вијека”*, Правни факултет – Универзитет у Бањој Луци, 2020, стр. 573–596.
8. „Феникс се поново рађа“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 88/2020, стр. 247–269.
9. „Скривени авал – жиро“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 83/2019, стр. 233–249.
10. „Привредна друштва повезана капиталом у компанијском праву Републике Српске“, *Правна ријеч* 51/2017, стр. 415–431.

1.2. Основни подаци о дисертацији

Докторска дисертација Ирене Радић Бабић под насловом: „Феникс компаније (компанијскоправни, стечајноправни и порескоправни аспекти)” садржи укупно 346 страница текста

(од тога 307 страница основног текста по поглављима) и обликована је у свему у складу са важећим Упутством о облику и садржају докторске дисертације која се брани на Универзитету у Београду од 13. 11. 2019. године (формат А4, маргине 20mm, проред подешен на 1 ред, фонт *Times New Roman*, величина писма основног текста 12 типографских знакова). Дисертација садржи: насловну страницу на српском и енглеском језику, страницу са информацијама о ментору и члановима комисије за одбрану докторске дисертације, две странице са подацима о докторској дисертацији на српском и енглеском језику, пет страница садржаја, листу скраћеница (две странице), текст рада по поглављима, 16 страница списка коришћене литературе на српском и страном језику (књиге, уџбеници, монографије, публикације домаћих и страних надзорних и регулаторних тела; дисертације; чланци у научним и стручним часописима и зборницима радова), Прилог 1. у коме се налази садржај упитника за стечајне управнике „Испитивање ефикасности постојећих механизма у отклањању последица штетне феникс активности” (пет страница), биографију (две странице), изјаву о ауторству, изјаву о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјаву о коришћењу (укупно три странице).

Дисертација се састоји од уводних разматрања, четири посебна дела и закључних разматрања. Дисертација укупно садржи шеснаест глава. У оквиру уводних разматрања представљен је предмет и циљ истраживања, коришћене методе и технике прикупљања података, структура и садржај дисертације, те концепти и терминологија. Први део дисертације – О феникс компанијама и сличним концептима, састоји се од три главе: Глава I – Појам, врсте и карактеристике феникс компанија; Глава II – Власничка структура у привредним друштвима у Републици Српској; Глава III – Присутност феникс активности у Републици Српској. Други део дисертације – Компанијскоправни аспекти феникс активности, састоји се од седам глава: Глава IV – Претходно питање: принцип ограничене одговорности; Глава V – Основни капитал као цијена ограничене одговорности и „гаранција” повјериоцима; Глава VI – Изузетак од ограничене одговорности - пробијање правне личности; Глава VII – Посебне дужности према друштву; Глава VIII – Фактички и директор из сјенке; Глава IX – Дисквалификација директора, Глава X – Приступање дугу у случају преузимања неке имовинске цјелине. Трећи део дисертације – Стечајноправни аспекти феникс компанија, састоји се од четири главе: Глава XI – Дужности директора у „зони инсолвентности”; Глава XII – Одговорност директора или члана друштва за допринос настанку или погоршању инсолвентности; Глава XIII – Побујање правних радњи стечајног дужника; Глава XIV – Проблем незнатне имовине стечајног дужника. Четврти део дисертације – Порескоправни аспекти феникс компанија садржи једну главу: Глава XV – Спречавање избегавања плаћања пореза у случајевима феникс активности

У складу са Правилником о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду од 20.06.2018. године, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић” проверила је оригиналност докторске дисертације коришћењем софтвера *iThenticate*. Индекс сличности износи 6%, а утврђене појединачне сличности са другим објављеним текстовима износе у три случаја 1% и у свим осталим случајевима мање од 1%. Ментор проф. др Вук Радовић је, на основу увида у извештај, дао позитивну оцену докторске дисертације, утврдивши да је наведени индекс сличности последица цитирања, библиографских података, упућивања на правне прописе, коришћења општих места и података и библиографских података о коришћеној литератури, што је у складу са чланом 9. Правилника.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације је феномен феникс компанија, односно ситуације у којима се имовина привредног друштва у финансијским тешкоћама преноси без накнаде или уз накнаду која је знатно испод тржишне вредности, на ново друштво које је под контролом истих лица, док обавезе остају на старом друштву, што доводи до оштећења његових поверилаца. Ипак, предмет рада није ограничен само на овај основни облик феникс активности, већ обухвата и друге, сложеније облике понашања којима се постиже исти економски резултат – наставак профитабилног пословања без преузимања обавеза, нарочито у оквиру група друштава, где се вредност систематски измешта на повезана лица, док се ризици и губици концентришу на друго друштво. Полазећи од тога, феникс активност се у раду посматра шире, као феномен који не мора подразумевати оснивање новог друштва на које се преноси имовина старог друштва након што се оно суочи са финансијским потешкоћама и претећом инсолвентношћу, већ обухвата различите структуре са истоветним последицама по повериоце. Рад полази од анализе узрока настанка феникс активности, њене повезаности са принципом ограничене одговорности и концентрисаном власничком структуром, оцене присутности феномена у Републици Српској и последицама до којих доводи феникс активност. Посебна пажња посвећена је испитивању постојећих правних механизма у праву Републике Српске и њихове способности да спрече или санкционишу ову појаву, уз упоредноправну анализу рјешења у Уједињеном Краљевству, Аустралији, Њемачкој, Француској и Шпанији, са циљем утврђивања недостатака и формулисања препорука за унапређење правног оквира у Републици Српској.

Имајући у виду наведено, дисертација кандидаткиње Ирене Радић Бабић има општи циљ да се испита домет и ефикасност постојећих правних механизма у праву Републике Српске у спречавању феникс активности, отклањању и исправљању њених последица, као и у заштити поверилаца, те да се утврди у којој мери нормативна решења (*de lege lata*) и њихова примена у пракси обезбеђују остваривање тих циљева, као и да се на тој основи формулишу одговарајуће препоруке *de lege ferenda*.

Полазећи од тако постављеног општег циља, кандидаткиња је у раду поставила и више посебних циљева истраживања, који се огледају у следећем:

1. да се опише феномен феникс активности и идентификују његове кључне карактеристике, уз разграничавање корисне (легитимне) од штетне феникс активности;
2. да се испита да ли је могуће издвојити заједничке елементе различитих феникс аранжмана који би могли чинити основу за правну дефиницију штетне феникс активности, односно, уколико општа дефиниција није могућа, да се утврди да ли се могу дефинисати и разграничити поједини облици и врсте феникс активности;
3. да се развије скуп индикатора који у пракси омогућавају препознавање штетне феникс активности и њено јасније разграничење од легитимних мера оздрављења и реструктурирања;
4. да се испита домет и ограничења постојећих правних механизма у погледу спречавања феникс активности, отклањања и исправљања њених последица, обештећења оштећених, лишавања штетника стечених погодности и њиховог санкционисања;

5. да се утврди да ли су главни разлози уочене неефикасности постојећих механизма заштите старог друштва и његових поверилаца у феникс сценаријима последица недостатака у нормативним решењима или слабости у њиховој примени;
6. да се анализира нормативни оквир и судска пракса држава које феникс активност третирају као системски проблем (посебно Уједињеног Краљевства и Аустралије), као и релевантни континентални правни системи (Немачка, Француска и Шпанија), ради идентификације механизма који могу послужити као модел за домаћег законодавца.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Полазећи од претходно наведеног предмета и циљева истраживања, докторска дисертација се темељи на пет основних хипотеза: 1) феникс компаније није могуће прецизно дефинисати; 2) могуће је разграничити штетну од корисне феникс активности; 3) штетна феникс активност може бити незаконита или законита, али неприхватљива; 4) штетна феникс активност је присутна у Републици Српској; 5) феникс компаније у праву Републике Српске нису регулисане на систематичан и кохерентан начин, услед чега је постојећи нормативни оквир неадекватан за сузбијање штетне феникс активности. Уз последњу хипотезу, испитане су следеће помоћне хипотезе: 1) постојећи нормативни оквир је потребно унапредити како би се ефикасније превенирала штетна феникс активност или отклониле њене последице; 2) постоји потреба за увођењем нових механизма за сузбијање штетне феникс активности; 3) приликом регулисања штетне феникс активности, неопходно је обезбедити посебну заштиту државе као пореског повериоца и потраживања запослених.

Полазећи од постављених хипотеза, кандидаткиња је у раду утврдила следеће:

1. Утврђено је да феникс компаније није могуће прецизно дефинисати на начин који би обухватио све облике и врсте овог феномена. Анализа постојећих дефиниција показује њихове разлике и недостатке, те кандидаткиња основано закључује да је уместо опште дефиниције целисходније користити индикаторе штетне феникс активности који омогућавају њихову идентификацију и откривање у пракси.
2. Потврђено је да је могуће разграничити штетну од корисне феникс активности, при чему кандидаткиња показује да је такво разграничење неопходно како би се избегле две врсте регулаторних грешака — сузбијање корисне феникс активности и недовољно спречавање штетне феникс активности. Утврђено је да је понашање које потпада под штетну феникс активност могуће регулисати тако да се не сузбија корисна феникс активност.
3. Утврђено је да је могуће разграничити закониту, али неприхватљиву феникс активност од незаконите феникс активности, као и да је могуће успоставити анти-феникс механизме засноване на објективним критеријумима, као што су повезаност одређеног лица са више привредних друштава која су постала инсолвентна у релевантном периоду и проценат неплаћених обавеза тих друштава, чија примена не би зависила од доказивања субјективних елемената лица која спроводе феникс активност.
4. Потврђено је да је штетна феникс активност присутна у Републици Српској, иако није посебно препозната ни нормативно уређена. Кандидаткиња до овог закључка долази на основу анализе фактора ризика који доприносе феникс активности, анализе судске праксе, као и резултата анкете спроведене међу стечајним управницима о њиховој перцепцији присутности овог феномена.

5. Утврђено је да постојећи нормативни оквир у Републици Српској није адекватан за откривање и санкционисање штетне феникс активности. Иако поједини институти компанијског, стечајног и пореског права начелно могу отклонити последице или предупредити одређене облике феникс активности, кандидаткиња показује да они нису у потпуности ефикасни, између осталог и зато што се штетна феникс активност релативно лако може реализовати на начин који не потпада под њихову примену, онако како се тумаче и примењују у домаћој судској пракси. У оквиру ове хипотезе, кандидаткиња је утврдила и следеће:

5.1. Потврђено је да је постојећи нормативни оквир потребно унапредити, будући да механизми који постоје у праву Републике Српске не остварују у довољној мери своју превентивну ни репресивну функцију, те да се у пракси ретко примењују. Утврђено је да су разлози за то вишеструки, укључујући недостатак искуства и недовољно познавање привредноправних прописа, недовољну ефикасност судства, неразвијено тржиште капитала и концентрисану власничку структуру, као и одређене недостатке самих нормативних решења.

5.2. Потврђено је да постоји потреба за увођењем нових механизма за сузбијање штетне феникс активности, јер се унапређењем постојећег нормативног оквира не могу у потпуности отклонити уочени недостаци. Кандидаткиња, на основу упоредноправне анализе, идентификује релевантне механизме и даје конкретне препоруке за њихово увођење у домаће право.

5.3. Потврђено је да је приликом регулисања штетне феникс активности неопходно обезбедити посебну заштиту државе као пореског повериоца и запослених. Кандидаткиња утврђује да су ове категорије поверилаца посебно угрожене и да је потребно обезбедити посебне механизме којима ће се омогућити наплата њихових потраживања у случајевима штетне феникс активности.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација кандидаткиње Ирене Радић Бабић под насловом: „Феникс компаније (компанијскоправни, стечајноправни и порескоправни аспекти)“, састоји се од уводних разматрања, четири посебна дела, закључних разматрања, списка литературе и прилога. У првом делу кандидаткиња се бави феникс компанијама и блиским појмовима, као и присутношћу феникс активности у Републици Српској (глава I до III). Други део обухвата компанијскоправне институте релевантне у случајевима феникс активности (глава IV до X), трећи део стечајноправне институте (глава XI до XIV), а последњи део порескоправне институте (глава XV).

У I глави кандидаткиња ближе одређује сам појам феникс компанија, као и њихове облике и врсте према поделама које се налазе у литератури. Потом представља појмове који се у упоредном праву користе како би описали понашање које у великој мери одговара појму феникс активности. Након тога испитује могућност дефинисања феникс активности и нуди индикаторе за препознавање штетне феникс активности.

У глави II кандидаткиња представља власничку структуру у друштвима капитала у Републици Српској, на основу анализе података добијених од АПИФ-а и ЦРХОВ. С обзиром на то да је феникс активност највише присутна код једночланих друштава са ограниченом одговорношћу или друштава у којима постоји мањи број међусобно повезаних чланова, а само изузетно у већим друштвима капитала, сматрало се релевантним утврдити каква је структура капитала, који је проценат једночланих друштава и, нарочито, који је проценат друштава у којима је једини члан

истовремено и директор. За акционарска друштва кандидаткиња је посебно анализирана колики је просечан удео једног мањинског акционара, а колики просечан удео једног већинског акционара у акционарским друштвима у Републици Српској.

У глави III кандидаткиња анализира колико је феникс активност присутна у Републици Српској. Како званичне анализе не постоје, а ограничена доступност података из регистара чини да је врло тешко и приближно утврдити учесталост ове појаве, кандидаткиња присутност феномена цени на основу опште перцепције присутности овог феномена. У ту сврху кандидаткиња је кроз резултате анкете спроведене са стечајним управницима, испитала њихову перцепцију присутности овог феномена.

У оквиру главе IV кандидаткиња се бави принципом ограничене одговорности, који по њеној оцени представља претходно питање истраживања о феномену феникс компанија, с обзиром на то да управо принцип ограничене одговорности у друштвима капитала омогућава како корисну, тако и штетну феникс активност.

Основни капитал као цену ограничене одговорности и „гаранцију повериоцима” кандидаткиња разматра у глави V, у оквиру које представља основне функције основног капитала и савремене тенденције у погледу правила о минималном основном капиталу. У оквиру разматрања о принципу одржавања основног капитала, кандидаткиња анализира у којој мери су правила о ограничењу плаћања и одговорности за недопуштене исплате ефикасна у контексту феникс активности. С обзиром на то да обавеза сазивања скупштине друштва у случају губитка преко половине основног капитала на неки начин представља рани сигнал члановима, па и повериоцима, да је друштво у кризи, она се осврће и на функцију и домете овог правила у свјетлу феникс активности у домаћем и упоредном праву. Коначно, она се у оквиру разматрања о основном капиталу бави и питањем поткапитализације, коју истовремено препознаје као једну од карактеристика феникс компанија.

Како злоупотреба ограничене одговорности, односно злоупотреба друштва као правног лица, представља готово уобичајен елемент штетне феникс активности, у глави VI кандидаткиња се посебно осврће на институт пробијања правне личности, који представља изузетак од ограничене одговорности чланова друштва капитала у случају злоупотребе правила о ограниченој одговорности. Након анализе *de lege lata* правила о пробијању у домаћем праву и анализе судске праксе у Републици Српској, предмет њеног истраживања јесте примена пробијања у судској пракси Немачке, Енглеске, Шпаније и Француске. Циљ ове анализе јесте да покаже у којој мери посматране државе користе пробијање правне личности у случајевима феникс активности. Потом кандидаткиња кроз студију случаја врши анализу домаћег правног оквира и његове примене у пракси, и анализира како би упоредив случај могао бити решен пред судовима других посматраних држава (Немачке, Француске и Шпаније), након чега даје препоруке за домаће судове у примени овог института.

Посебне дужности према друштву предмет су главе VII. Кандидаткиња уочава да се од директора у свим посматраним правним системима очекује слично понашање, које подразумева поступање са дужном пажњом у интересу друштва, те да у том смислу између посматраних правних система не постоје значајније разлике. Међутим, питање примене ових правила понашања, односно санкција у случају њиховог кршења, показује се као проблематично у пракси, нарочито у контексту феникс активности. Из тог разлога кандидаткиња посебну пажњу посвећује примени посебних дужности, нарочито деривативној тужби, односно активно легитимисаним лицима за њено

подношење. Примена посебних дужности према друштву је доминантно приватноправна, што значи да поступке против директора због повреде дужности према друштву покрећу лица приватног права, најчешће чланови, ређе повериоци или друга заинтересована лица. Ипак, постоје државе које су независним регулаторним агенцијама повериле значајна овлашћења у вези са применом посебних дужности према друштву, при чему се посебно истиче Аустралија, али и, у нешто мањој мери, Израел и Јужноафричка Република. Анализи тих решења кандидаткиња у овој глави посвећује посебну пажњу. Такође, представља тужбу поверилаца против члана управе због повреде дужности према друштву, коју познају немачко и хрватско право, а која је сродна деривативној тужби поверилаца.

У глави VIII кандидаткиња представља концепт фактичког и директора из сенке у посматраним правним системима. Реч је доктрини која омогућава да се лицима која су фактички управљала и водила послове друштва, иако нису уредно или уопште именована на ту функцију, или су прикривено, из сенке, утицала на *de iure* директоре у доношењу пословних одлука, припишу дужности и одговорности као *de iure* директорима. Кандидаткиња у оквиру ове глава објашњава концепт фактичког директора и директора из сенке, те значај препознавања овог концепта у случајевима феникс активности. Потом објашњава како је у посматраним правним системима одређен појам фактичког директора, односно директора из сенке, а нарочито како тај појам тумаче судови. Коначно, даје одређене *de lege ferenda* предлоге за домаћег законодавца.

Како ефикасност санкционисања не би зависила искључиво од иницијативе приватних субјеката и њихових финансијских могућности, бројни правни системи предвиђају и институт дисквалификације *de iure* или *de facto* директора, којим се они уклањају из привредног живота на одређени временски период. Дисквалификација, као *sui generis* грађанскоправна санкција, по правилу не зависи искључиво од иницијативе и финансијских могућности приватних субјеката, нити од расположиве имовине стечајног дужника. Поступак њеног изрицања обично спроводи надлежни јавноправни субјекат, често независна регулаторна агенција. Истовремено, дисквалификација погађа личност одговорног лица, а не његову имовину, што значи да се њена примена не може избећи тиме што ће одговорна лица склонити своју личну имовину изван домаћаја поверилаца, што је могуће код имовинскоправних санкција. Право Републике Српске не познаје институт дисквалификације, стога кандидаткиња у глави IX врши упоредноправну анализу овог института и његове примене у пракси, а потом даје оцену постоји ли потреба да се у домаће компанијско или стечајно право уведе посебна грађанскоправна санкција усмерена на личност штетника, те како би она требало да буде обликована.

Глава X посвећена је једном облигационоправном институту који постоји у Закону о облигационим односима Србије, док није присутан у праву Републике Српске. Реч је о приступању дугу у случају преузимања неке имовинске целине. Кандидаткиња анализира да ли је овај институт ефикасан у контексту штетне феникс активности и, нарочито, како утиче на корисну феникс активност. Коначно, одговара на питање да ли би било корисно увођење оваквог института у право Републике Српске.

У делу посвећеном стечајноправним институтима кандидаткиња се најпре бави дужностима директора у периоду претеће инсолвентности, односно у „зони инсолвентности”. Неблаговремено покретање стечајних поступака има вишеструке негативне ефекте. Наставак пословања са губицима оштећује повериоце који су већ ушли у послове са друштвом, јер се смањује имовина доступна за њихово намирење, док ће они који тек уђу у послове са таквим друштвом добити инсолвентног

дужника који је требало да буде уклоњен из привредног промета. Осим тога, када се стечајни поступци покрећу са неколико година закашњења, може доћи до истека рокова за побијање правних радњи, као и рокова за чување аката и докумената друштва, чиме се стечајном управнику отежава да утврди постоје ли основи за побијање правних радњи или евентуалну одговорност због повреде дужности према друштву. Стога се у глави XI кандидаткиња бави питањем дужности и одговорности директора у периоду претећег стечаја, те анализира приступ према коме се садржај дужности директора модификује у овом периоду, на начин да су директори дужни да узимају у обзир и интересе поверилаца. Поред ове опште обавезе узимања у обзир интереса поверилаца у периоду претећег стечаја, кандидаткиња анализира обавезу подношења предлога за отварање стечаја и одговорност за неодговорно пословање, односно за наставак пословања након одређеног тренутка (*wrongful trading, insolvent trading*), који је различито одређен, али се везује за ризик од наступања инсолвентности. У закључним разматрањима ове главе кандидаткиња даје одређене препоруке за унапређење постојећег правног оквира и оцењује да ли је исправнији приступ задржати дужност подношења предлога за отварање стечаја или је ефикаснији институт одговорности за неодговорно пословање.

Глава XII посвећена је одговорности директора или члана друштва који својим радњама или пропуштањем допринесе настанку или погоршању инсолвентности друштва. Реч је о већ поменутој одговорности за „уништење егзистенције” немачког права, одговорности за „стечајни дефицит” (*la responsabilidad por déficit concursal*) шпанског права и одговорности због „недовољности имовине” (*responsabilité pour insuffisance d’actif*) француског права. Након упоредноправне анализе, кандидаткиња испитује оправданост увођења сличне одговорности у домаћи правни систем, те даје конкретне препоруке како би таква одговорност могла бити обликована.

У глави XIII кандидаткиња показује под којим условима упоредни правни системи и домаће право одређеним пуноважним правним радњама стечајног дужника одузимају правно дејство у односу на стечајну масу, уколико су те радње предузете у одређеном периоду пре стечаја. Домаће стечајно право говори о побијању правних радњи стечајног дужника, за које је најважнија општа претпоставка оштећење поверилаца. С обзиром на то да су у контексту феникс активности нарочито значајне радње којима се намерно оштећују повериоци и правне радње без накнаде или уз незнатну накнаду, кандидаткиња њима посвећује посебну пажњу у овом поглављу.

Као посебан проблем који настаје као последица феникс активности, а истовремено ствара подстицај да се она реализује, кандидаткиња препознаје недовољност имовине стечајног дужника за покриће трошкова стечајног поступка. Она настаје као директна последица феникс активности, јер се из старог друштва „извуче” сва материјална и нематеријална имовина без адекватне противнакнаде, остављајући друштво без расположивих средстава за намирење поверилаца. Истовремено, такав исход подстиче феникс понашање уколико правни систем не пружа могућност да се, упркос недостатку имовине, испитају основе одговорности директора, *de iure* или *de facto*, чланова друштва или основи за побијање правних радњи. Као што кандидаткиња показује, у упоредном праву постоје посебни фондови који обезбеђују финансирање стечајних поступака у којима дужник нема имовине или, чешће, финансирање одређених радњи стечајног управника у таквим поступцима, примарно како би се истражило постојање основа одговорности за злоупотребе, незаконито или преварно понашање директора и чланова друштва у стечају. Проблем недовољности

имовине стечајног дужника предмет је анализе у глави XIV, где кандидаткиња даје преглед модела финансирања стечајних поступака у којима је имовина друштва-дужника незнатна, као и препоруке *de lege ferenda*.

Главу XV кандидаткиња посвећује порескоправним аспектима феникс компанија, односно испитује које механизме надлежни порески органи имају на располагању како би осигурали намирне обавезе од пореског обвезника, старог друштва, када се његови чланови или директори упусте у феникс активност. Анализира, на првом месту, дOMET општих антиабузивних правила, а потом правила којима се ускраћује јединствени идентификациони број пореског обвезника код директних пореза, односно тражи одређено обезбеђење од „сумњивих” подносилаца пријаве код индиректних пореза. Нарочиту пажњу посвећује секундарној пореској обавези, која представља најважнији инструмент у рукама пореског органа који може обезбедити наплату пореза од лица која су се упустила у феникс активност, када њихово друштво заврши у стечају.

У глави XVI кандидаткиња износи закључна разматрања и најважније препоруке.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Кандидаткиња је у истраживању применила више међусобно повезаних истраживачких метода. Методологија рада прилагођена је предмету истраживања и основном циљу рада, а то је да се утврди да ли постојећи механизми у домаћем праву омогућавају ефикасно спречавање и санкционисање штетне феникс активности, односно отклањање њених последица, као и да се оцени да ли постоји потреба за унапређењем постојећих решења и преузимањем појединих института из упоредног права.

У том циљу, кандидаткиња је применила правни (догматски) метод, позитивноправни метод, упоредноправни метод, функционални метод, анализу судске праксе, као и емпиријски метод. Правни (догматски) метод и анализа доктринарних ставова коришћени су ради разјашњавања појма, облика и карактеристика феникс активности, као и ради тумачења садржине и функције појединих правних института који могу бити релевантни за њено спречавање, санкционисање или отклањање њених последица. Уз то, кандидаткиња је применила и позитивноправни метод, односно анализу важећих домаћих компанијскоправних, стечајноправних и порескоправних прописа, са циљем да *de lege lata* утврди дOMET правних норми чија примена може доћи у обзир у случајевима феникс активности.

Посебно значајно место у раду има анализа судске праксе. Кандидаткиња не задржава пажњу само на нормативном тексту, већ испитује и начин на који се поједини институти тумаче и примењују у пракси. У том смислу, у раду је анализирана како домаћа судска пракса, тако и значајан број одлука страних судова из пет посматраних правних система — Аустралије, Уједињеног Краљевства, Немачке, Француске и Шпаније. Оваква анализа омогућава да се сагледају и стварни дOMETи и ограничења појединих института, као и да се утврди у којој мери они могу бити ефикасни у контексту штетне феникс активности.

Упоредноправни метод примењен је у свим оним деловима рада у којима кандидаткиња анализира како посматрани страни правни системи одговарају на проблем штетне феникс активности. При томе, кандидаткиња исправно полази од чињенице да ни у једном од посматраних правних система не постоји један свеобухватан правни институт усмерен искључиво на спречавање

феникс активности, већ се одговор на тај феномен остварује комбинацијом више различитих правних механизма.

У дисертацији је примењен функционални метод, у складу са којим се правни институти не пореде на основу формалних или структурних сличности, већ према функцији коју имају у решавању одређених друштвених проблема. У том смислу, кандидаткиња полази од становишта да различити правни системи, иако користе различита правна средства, често постижу сличне резултате у решавању истоветних проблема. Заједнички именилац у овом истраживању представља понашање које се означава као штетна феникс активност, па су испитана правила односно институти који, појединачно или у комбинацији са другим правилима у оквиру једног правног система, могу довести до одвраћања појединаца од упуштања штетну феникс активност, санкционисања оних који учествују у феникс активности, одузимања незаконито стечених користи и заштите повјерилаца.

Кандидаткиња је спровела и емпиријско истраживање путем анкете са стечајним управницима у Републици Српској, које је имало два основна циља. Први циљ односи се на испитивање перцепције испитаника, односно њихове субјективне оцене присутности феникс активности у Републици Српској, као и опште оцене ефикасности постојећег нормативног оквира у погледу могућности препознавања и санкционисања штетне феникс активности. У ту сврху кандидаткиња користи перцепцијску анализу засновану на Ликертовој скали. Други циљ анекте односи се на процену примене конкретних правних института у пракси, као што су одговорност за кршење посебних дужности према друштву, одговорност због неблагоприятног подношења предлога за отварање стечаја и побијање правних радњи. На тај начин кандидаткиња настоји да идентификује разлику између *normae latae* и *normae agendi*, кроз анализу учесталости примене појединих института и разлога њихове ретке или недовољне примене. Анкета је спроведена на узорку који обухвата готово целокупну популацију стечајних управника у Републици Српској. Полазну основу чинила је последња ажурирана листа стечајних управника објављена на интернет страници Министарства правде Републике Српске (стање на дан 20.10.2025. године). На анкету је одговорило 32,5% испитаника, што представља довољно релевантну стопу одзива за ову врсту емпиријског истраживања.

Кандидаткиња у оквиру анализе појединачних правних института примењује интегрисан приступ, који обухвата њихово теоријско одређење, приказ релевантних решења у упоредном праву (укључујући доктринарне ставове, законска решења и судску праксу), као и анализу домаћег нормативног оквира и домаће судске праксе. На основу тако спроведене вишеслојне анализе, кандидаткиња даје оцену домета и ефикасности посматраних института у контексту штетне феникс активности и формулише одговарајуће предлоге *de lege ferenda* усмерене ка унапређењу њихове примене у пракси.

С обзиром на то да феномен феникс компанија није посебно препознат нити систематично регулисан у праву Републике Српске, кандидаткиња је тежила да испита у којој мери постојећи нормативни оквир у Републици Српској омогућава ефикасно откривање, превенцију и санкционисање штетне феникс активности, као и да предложи одговарајућа решења за његово унапређење.

Научни допринос рада огледа се у:

— интердисциплинарном приступу који обједињује компанијскоправне, стечајноправне и порескоправне аспекте анализираног феномена;

- систематизацији постојећих института у праву Републике Српске који се могу применити у случајевима штетне феникс активности;
- упоредноправној анализи страних решења – с обзиром на то да су феникс компаније последњих година предмет свеобухватних истраживања и разлог бројних реформи у Великој Британији и Аустралији, док се у немачком, шпанском и француском праву ова појава анализира сличне концепте са другим називом, рад пружа свеобухватан увид у различите приступе овом феномену у пет поменутих правних система;
- детаљној анализи упоредноправне судске праксе, при чему је обухваћен значајан број судских одлука из наведених правних система, што омогућава увид у тумачење и примену појединих института у пракси;
- покретању стручне и научне расправе о теми која је у домаћој литератури до сада била недовољно обрађена, као и постављању темеља за даља истраживања.

Практични допринос рада огледа се у:

- систематизацији постојећих института уз давање предлога за њихово унапређење у циљу повећања ефикасности;
- формулисању препорука за имплементацију нових концепата и института у домаћи правни систем (појам фактичког директора, дисквалификација директора, алтернативни извори финансирања стечајних поступака у којима друштва немају довољно имовине за њихово покретање и вођење и сл.);
- могућности коришћења резултата анализе упоредноправне судске праксе у домаћој судској пракси, нарочито приликом тумачења и примене института који су у право Републике Српске уведени (или се њихово увођење предлаже) под утицајем или по узору на решења из анализираних страних правних система.

6. Закључак

Докторска дисертација кандидаткиње Ирене Радић Бабић задовољава све формалне захтеве који су установљени за докторске дисертације. Писана је разумљивим стилем, кохерентног је садржаја, методолошки је исправна и представља оригинално дело ауторке. Коришћен је велики број домаћих и страних извора, који су доследно цитирани. Избор литературе и начин излагања указује да су били створени добри основи за свеобухватну анализу предметне теме.

Посебна вредност дисертације огледа се у томе што феномен феникс активности посматра кроз међусобно повезане компанијскоправне, стечајноправне и порескоправне аспекте, чиме се омогућава свеобухватно сагледавање овог феномена, који до сада није био обрађен у домаћој правој литератури.

Комисија нарочито истиче значај спроведене упоредноправне анализе, која обухвата пет правних система — Уједињеног Краљевства, Аустралије, Немачке, Француске и Шпаније. Посебан квалитет рада огледа се у томе што кандидаткиња није ограничила анализу на нормативна решења и експлицитно означене институте, већ је идентификовала и систематски анализирала судску праксу у наведеним државама која се односи на понашања која по својим чињеничним обележјима одговарају феникс активности, иако сам појам феникс активности у тим правним системима често није препознат нити терминолошки уједначен. Тиме је омогућено сагледавање начина на који судови у различитим правним системима реагују на понашање које потпада под појам штетне феникс активности, како је он одређен у овој дисертацији.

Истовремено, кандидаткиња у оквиру анализе сваког појединачног института формулише конкретне препоруке *de lege ferenda* како би се ти институти учинили ефикаснијим у случајевима штетне феникс активности, које заснива на критичкој евалуацији домаћих решења и искустава, те решења и искустава упоредних правних система, при чему некад поред пет посматраних правних система, анализира и друге правне системе у мери у којој је то релевантно у оквиру одређеног института (попут Израела, Холандије, Финске, Јужноафричке Републике и сл.).

Имајући у виду да је докторска дисертација кандидаткиње Ирене Радић Бабић под насловом: „Феникс компаније (компанијскоправни, стечајноправни и порескоправни аспекти)“, написана у свему према раније одобреном пројекту докторске дисертације (децембар 2020. године) и према важећим стандардима, те да је оригинално и самостално научно дело којим је кандидаткиња дала допринос науци привредног права, сматрамо да су се стекли сви услови да се приступи њеној одбрани, због чега предлажемо Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду да одобри јавну одбрану ове дисертације.

У Београду, 24. априла 2026. године.

Чланови Комисије:

др Гордана Илић Попов, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

др Вук Радовић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

др Зоран Васиљевић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Бањој Луци